

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Бунча В.В.

У статті розглядаються особливості реалізації змісту гендерного виховання у сучасній початковій школі (за матеріалами досліджень, проведених у третьому класі з учнями та їх батьками)

Ключові слова: гендер, гендерна педагогіка, гендерне виховання.

Постановка проблеми. Вирішення завдань гуманізації суспільства потребує кардинальної переорієнтації наукових досліджень, під час якої відбувається поворот до людини, до її особистості, індивідуальності, коли починають враховуватися не лише її потреби і здібності, а й якісна своєрідність як представника певної статі. Специфічні риси виховання дівчаток і хлопчиків завжди були в центрі уваги психолого-педагогічної теорії та практики, оскільки уявлення про «жіноче» і «чоловіче» в сім'ї і суспільстві опосередковує ментальність кожного народу. Норми поведінки, виконання чоловіками і жінками певних сімейних і соціальних ролей не тільки виявляють рівень суспільної демократії, а й зумовлюють зміст і характер гендерного виховання дітей. У сучасній педагогічній науці проблема гендеру вивчена ще недостатньо. Відсутність повноцінного гендерного виховання і гендерної освіти не лише призводить до відхилення у формуванні особистості, поведінкових порушень, виникнення труднощів у процесі соціалізації, але, інколи, є наслідком виникнення серйозних психічних розладів. Не випадково в останні роки гендерна тематика у психолого-педагогічній науці набуває все більшої актуальності.

Педагогічні дослідження проблеми. Актуальні питання гендерної проблематики досліджувалися в працях С.Г.Айвазової, В.П.Агеевої, І.А.Жерьобкіної, І.Д.Зверєвої, О.Б.Кіз, Н.В.Лавриченко, Г.М.Лактіонової, Л.І.Мищик, Л.О.Смоляр, С.Ф.Хрисанової, у тому числі, проблеми гендерної політики в сфері освіти – Л.В.Гонюкова, Н.В.Грицяк, Л.С.Кобелянської, Т.М.Мельник, Н.Д.Чухим та ін. У сучасній українській педагогіці гендерну проблематику ґрунтовно досліджують В.Кравець, І.Мунтян, О.Цокур; особливості гендерної соціалізації дошкільників та молодших школярів вивчають Т.Говорун, О.Кікінеджи [1; 4]; підлітків С.Вихор, В.Москаленко. Зауважимо, що певні освітні аспекти гендеру в Україні, зокрема ті, що стосуються виховання в початковій та середній школі, потребують глибшого та повнішого висвітлення.

Мета статті – проаналізувати особливості здійснення гендерного виховання в ході реалізації основної мети виховання – всебічного і гармонійного розвитку особистості.

Викладення основного матеріалу. Важливість гендерного виховання та формування гендерної культури в молодших школярів полягає в усвідомленні ними того, що вони є рівноправними у можливостях самореалізації, самовираження, самоствердження, виконання різних соціальних ролей незважаючи на різні фізіологічні, психологічні та індивідуальні особливості. З метою виявлення особливостей реалізації гендерного виховання в початковій школі нами було проведено дослідження. Базою дослідження було обрано загальноосвітню I-III ступенів школу №4 м.Мукачеве. Суб'єктами дослідження виступили учні 3–Б класу, вчитель-класовод та батьки школярів.

Мета проведеного дослідження полягала у:

- вивченні ставлення вчителів до формування гендерної культури в молодших школярів, визначення міри розуміння ними основних категорій та понять з досліджуваної проблеми;
- виявленні та з'ясуванні ступеню усвідомлення школярами гендерних і статевих відмінностей та особливостей, пов'язаних з виконанням різних соціальних ролей;
- визначенні рівня сформованості гендерних уявлень учнів третього класу;
- з'ясуванні міри і ступеню розуміння поняття гендеру та гендерної культури батьками молодших школярів.

Завдання дослідження:

- провести спостереження за поведінкою вчителя у ставленні

- до дітей обох статей у процесі проведення конкретного уроку;
- провести анкетування учнів з метою виявлення їх ставлення до виконання різними статями різних соціальних ролей та ставлення одне до одного з позицій протилежних статей;
- провести анкетування серед батьків з метою виявлення рівня гендерної культури їх самих.

Таким чином, ми сформулювали своєрідну триаду у підході до гендерної освіти, гендерного виховання та формування гендерної культури в сучасній початковій школі (рис.1).

Рис. 1. Взаємозв'язки суб'єктів гендерної освіти

Дослідження, яке ми проводили включає в себе три компоненти:

I. Спостереження за діями вчителя на конкретному уроці.
II. Анкетування учнів, в основу якого було покладено авторську розробку Н.Городнової «Дівчата та хлопці нашого класу».

III. Анкетування батьків, що здійснювалося за допомогою анкет закритої форми «Орієнтація на егалітарні стосунки».

Спостереження здійснювалося за такими параметрами: запитання до учнів; зауваження; позитивна оцінка знань; негативна оцінка знань; індивідуальна робота; відповідь на запитання учня; відмова у відповіді; позитивна оцінка особистісних рис; негативна оцінка особистісних рис. За результатами першої частини дослідження, ми подаємо протокол спостереження гендерного ставлення вчителя до школярів (Табл. 1):

Таблиця 1
Протокол гендерного ставлення вчителя до учнів

Фіксоване явище	Кількість повторів		Примітка
	Хлопці	Дівчата	
Запитання до учнів	15	13	
Зауваження	11	12	
Позитивна оцінка знань	4	5	
Негативна оцінка знань	2	3	
Індивідуальна робота	2	1	
Відповідь на запитання учня	7	8	
Відмова у відповіді	-	-	
Позитивна оцінка особистісних рис	4	3	
Негативна оцінка особистісних рис	2	1	

Внаслідок обробки та якісного аналізу всіх даних цього протоколу, ми дійшли до висновку, що вчитель-класовод об'єктивно ставиться до учнів у плані гендерної рівності. Незважаючи на те, що вона приділяла більше уваги розумовому розвитку хлопчиків і більш позитивно ставилася до дівчаток у плані міжособистісних взаємин, ніякої дискримінації за ознакою статі з її боку виявлено не було.

Вчитель-класовод розуміє, що незважаючи на статеві, біологічні, фізіологічні і психологічні відмінності, у дітей обох статей є щось спільне – це здатність до виконання різних соціальних ролей, і немає значення те, хто вони тепер: хлопчик чи дівчинка, що стануть у майбутньому зрілими чоловіком і жінкою. Ніякого акценту на тому, щоб хлопці не робили нічого «дівчачого», а дівчата «хлоп'ячого» вона не робить. Для неї всі вони «рівні». На рис. 2. яскраво проілюстровано ставлення вчительки до учнів протилежних статей.

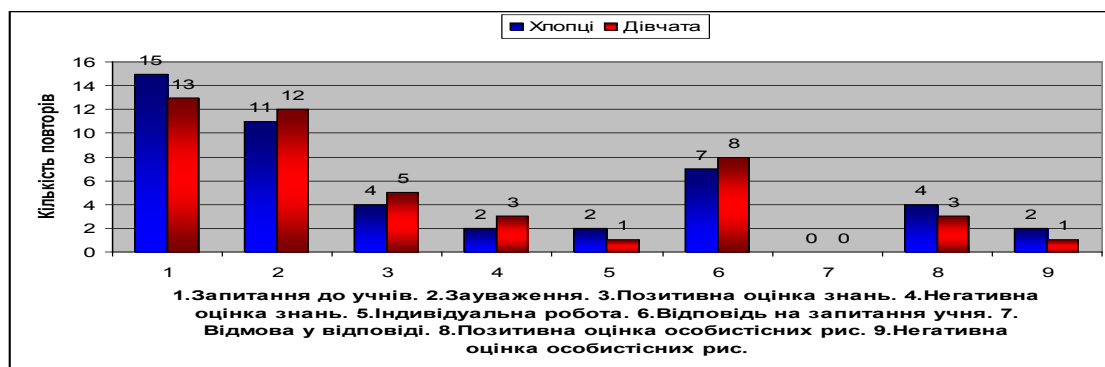

Рис.2. Результати аналізу гендерного ставлення вчителя до учнів

Отже, спостерігаючи за особливостями спілкування та взаємодії вчителя-класовода зі своїми школярами, ми прийшли до висновку, що вона більше уваги приділяє формуванню інтелектуальної культури у хлопчиків (позаяк рівень позитивної оцінки знань у дівчат є вищим) та в однаковій мірі для обох статей - формуванню особистісних якостей як у хлопчиків, так і у дівчаток.

II. Другою складовою частиною нашого дослідження було анкетування, проведене серед учнів 3–Б класу. Проводячи це анкетування ми опиралися на авторську розробку Надії Городнової «Дівчата та хлопці нашого класу». В анкетуванні взяло участь 15 учнів: 9 хлопців і 6 дівчат. Мета проведення - виявити в учнів рівень усвідомлення поняття гендерної рівності на побутовому рівні, з'ясування ставлення школярів до обов'язків, які, згідно з гендерними стереотипами, належить виконувати одній з статей, з'ясування ставлення школярів до осіб протилежної статі і самих себе.

У процесі проведення анкетування кожен учень отримав опитувальник, який складався із 11 речень, які пропонувалося продовжити. До кожного із запропонованих висловлювань були наведені варіанти можливих відповідей. Учні повинні були обрати один або кілька варіантів продовження речення, таке, яке було б найбільш прийнятними для них. Учнім було запропоновано продовжити речення такого змісту: «В майбутньому я хочу...»; «Кожен хлопець повинен вміти...»; «Дівчата в нашому класі...»; «Дома я допомагаю...»; «Кожна дівчина повинна вміти...»; «Хлопці в нашому класі...»; «Вважаю, що хлопцям не личить...»; «Вважаю, що дівчатам не личить...»; «Хочу поглиблено вивчати...»; «Справжня дівчина повинна бути...»; «Справжній хлопець повинен бути...».

Опрацювавши результати цього опитування, ми зробили висновок про те, що загалом учні, хоч і на підсвідомому рівні, але мають уявлення про гендерну рівність. Проте, вони нечіткі, розрізнені і ще не трансформувалися в міцні знання. Тому в цьому напрямку ще треба багато і плідно працювати, щоб подолати існуючі в поведінці обох статей гендерні стереотипи, які відіграють визначальну роль у вибудовуванні моделей поведінки в різних життєвих ситуаціях.

III. Третій компонент нашого дослідження передбачав взаємодію та спілкування з батьками. До анкетування планувалося залучити всіх батьків. Дітям були роздані анкети з проханням передати їх батькам і попросити дати відповіді на запитання анкети за поданою інструкцією. Установки на те, кому саме з батьків слід заповнювати анкету зроблено не було. Після збору анкет були виявлені цікаві факти. В анкетуванні взяло участь 20 батьків: 3 – представники чоловічої статі та 17 (!!!) – жіночої. Для анкетування було використано тест «Орієнтація на егалітарні (партнерські) стосунки» (автор – Надія Городнова).

Мета цієї частини дослідження – з'ясувати рівень розуміння батьками учнів основних категорій гендерного виховання, визначити їхню гендерну спрямованість, виявити рівень гендерної культури. Для обробки даних ми зробили вибірку і взяли для детального аналізу по три анкети, заповнені представниками кожної зі статей.

Ми здійснили порівняльний аналіз гендерної орієнтації обох батьків учнів і виявили такі особливості: сумарний коефіцієнт гендерної орієнтованості у матерів вищий, ніж у батьків – чоловіків. Це чітко видно з діаграми, що на рис. 3.

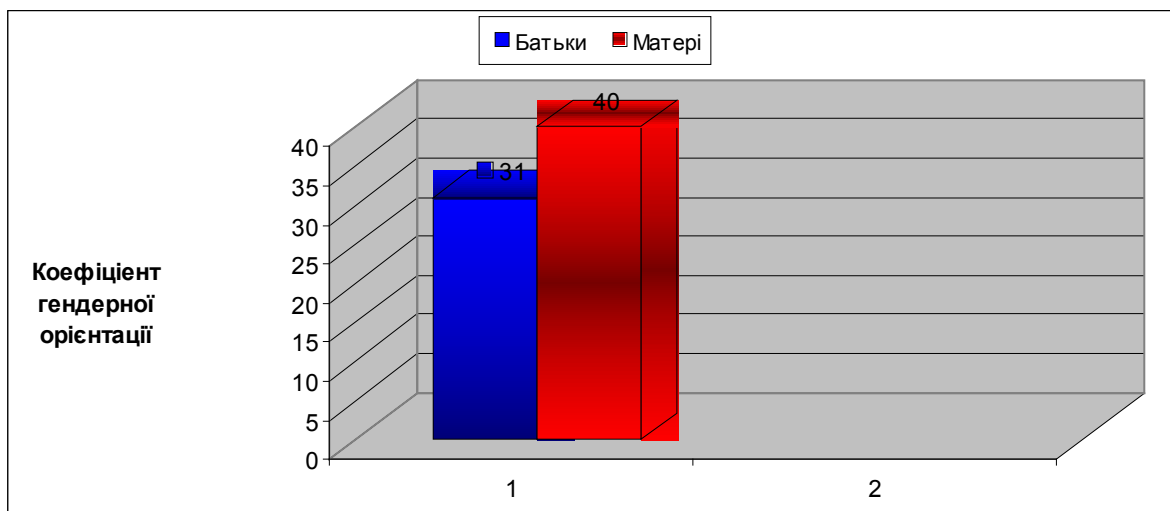

Рис. 3. Орієнтація на егалітарні стосунки

Проаналізувавши всі три аспекти гендерного виховання, що виражається у триаді школа – учень – сім'я, ми можемо сказати про те, що ці три ключові складові частини гендерного виховання тісно пов'язані між собою. Досягти позитивного результату, працюючи лише в одному напрямку, відверто кажучи, неможливо. Потрібний результат можливий лише за умови планомірної, цілеспрямованої та взаємозв'язаної діяльності всіх суб'єктів процесу гендерного виховання та формування гендерної культури. Тут, мабуть, слід насамперед починати з вчителів та батьків, бо для того щоб навчати і виховувати когось, потрібно, бути самому компетентному в тому, що ти прагнеш донести до свідомості інших. Стосовно розширення гендерної обізнаності батьків, можна проводити такі заходи: розглядати ці питання на батьківських зборах; організувати лекції для батьків; забезпечувати їх відповідною літературою для читання; проводити бесіди, анкетування, опитування. Для формування у вчителів та батьків належного рівня гендерної освіченості слід здійснювати різноманітні заходи. Зразком системи таких заходів може бути курс гендерної освіти для вчителів, що проводився у шведській школі Свандам (муніципалітет Ньонсхемн), який передбачає такі форми роботи: вивчення літератури (педагоги мають можливість самостійно вибирати книги та опрацьовувати їх під час канікул, вони отримували завдання написати резюме на кожну з вибраних книг); проведення занять

з гендерної проблематики в університетах; практична робота з впровадження змін, які мали гендерну складову: вивчення методів розповсюдження набутих знань.

В процесі гендерного виховання учнів можна використовувати: бесіди; анкетування; міні – конференції; написання міні-творів на теми: «Я та мій улюблений літературний герой», «Я у майбутньому»; проведення конкурсів і свят, які б пропагували ідеї гендерної рівності та сприяли б формуванню андрогінних якостей, тобто рис дітей, які позитивно сприймають власну та іншу статі.

Висновок та перспективи подальших розвідок. Таким чином, сутність гендерного виховання полягає в тому, щоб допомогти дітям подолати стереотипні орієнтації лише на свою стать, привчати їх розуміти і адекватно сприймати поєднання традиційно жіночих і чоловічих позитивних якостей в одній людині, як – от: самостійність, впевненість, сміливість і чуйність, турбота і тактовність, що є цінними і корисними рисами для особистостей двох статей, а не тільки для однієї з них.

Перспективні напрямки подальшого дослідження вбачаємо у більш глибокому вивченні проблем гендерного виховання у початковій школі, у виявленні можливостей змісту навчального матеріалу різних дисциплін у формуванні гендерної культури, включенні гендерного виховання у систему напрямів всебічного та гармонійного виховання особистості.

Література

1. Говорун Т.В., Кікінеджи О.М. Гендерна психологія: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
2. Городнова Н. Гендерний розвиток особистості// Психолог. Бібліотека.– 2008.- №3.– С.124.
3. Зелінська Т. М. Амбівалентність батьківської гендерної ролі// Початкова школа. – 2003. – № 3. – С. 47–48.
4. Іванова І. В. Становлення гендерного підходу.- К: Либідь, 2003. – 307 с.
5. Кікінеджи О. П. Чи підвладна психологія молодшого школяра гендерним (статевим) стереотипам// Початкова школа. – 2005. - № 11. – С. 27 – 34.

Бунча В.В.

Особенности реализации содержания гендерного воспитания в современной начальной школе

В статье рассматриваются особенности реализации содержания гендерного воспитания в современной начальной школе по материалам исследований, проведенных в третьем классе с учениками и их родителями.

Ключевые слова: гендер, гендерная педагогика, гендерное воспитание.

Buncea V.V.

Specificity of content realization of gender up-brining in the contemporary school

The author of the article has examined special features of realization of content gender education of present-day primary school based on materials of conducted research with the third form pupils and their parents.

Key words: gender, gender pedagogic, gender education.